

КООРДИНАЦІЯ САМОВРЯДУВАННЯ В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

В статті обґрунтована необхідність формування органу координації системи самоврядування в агропродовольчій сфері України. На основі узагальнення досвіду країн із розвиненим агропромисловим виробництвом визначено принципи його організації.

The necessity of agro-self-government system coordination body is grounded in the paper. According to the practice of agro-developed states the principles of its organization are determined.

Ключові слова: система самоврядування в агропродовольчій сфері, організація агропромислового виробництва, Аграрна палата України, Українська аграрна конфедерація.

Вступ. Для ринкової економіки характерною є наявність великої чисельності суб'єктів господарювання різноманітних форм власності, організації, спеціалізації, що діють в межах однієї галузі та мають різні інтереси. В країнах з тривалою історією ринкових відносин аграрна спільнота консолідувалась на засадах самоврядування, встановлюючи правила "гри" всередині галузі та представляючи консолідовану думку в партнерських відносинах з державою, регіональною владою та міжнародними організаціями. В Україні, в силу зміни економічної системи, інституційні трансформації самоврядування в агропродовольчій сфері знаходяться на етапі, що передує формуванню єдиного вектору руху.

На сьогоднішній день в аграрному секторі економіки сформувалось близько п'ятдесяти об'єднань суб'єктів господарювання національного рівня, що діють здебільшого на засадах Закону України "Про об'єднання громадян". Велика їх чисельність, належність членів до різних видів діяльності в сільському господарстві зумовлюють нескоординованість та нецільспрямованість зусиль таких об'єднань в питаннях взаємодії з державою. Разом з тим, зміна концепції формування аграрної політики держави в бік посилення ролі та розширення участі в цьому процесі об'єднань сільськогосподарських товаровиробників ставить на часі розвиток самоврядування в аграрній сфері країни та організації структури, яка б стала "єдиним голосом аграріїв" в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку самоврядності в агропродовольчій сфері України традиційно знаходили своє часткове висвітлення з позицій процесів інтеграції в агропромисловому виробництві та реалізації господарських інтересів. Інша сторона самоврядності, як-то координація діяльності об'єднань в агропродовольчій сфері та представництво компромісних інтересів в різних структурах на національному та міжнародному рівнях, розробляються колективом авторів ННЦ "Інститут аграрної економіки" УААН під керівництвом академіка Кропивка М.Ф. [1]. Проблемам діяльності та нормативно-правового оформлення таких об'єднань як професійних та міжпрофесійних нині приділяють увагу Л.В. Молдаван, С.І. Дем'яненко, Лужанська Т.Ю. та ін. Слід зазначити, що більшого розвитку ці питання знайшли на практиці при формуванні структури самоврядування, які за зонтичним принципом мають поєднати об'єднання в аграрній сфері, а також, в силу нормативно-правової невизначеності статусу та повноважень таких структур, в законопроектній роботі.

Постановка проблеми. Отже, на часі перебуває проблема формування єдиного органу координації самоврядних структур, до якого входили б всі або переважна більшість об'єднань суб'єктів господарювання, та який представляв би їх інтереси, що і визначило мету даної публікації як обґрунтування теоретичних та практичних аспектів діяльності вищого органу самоврядування в агропродовольчій сфері України.

Основний розділ. Аграрний сектор розвинених країн з розвиненим та конкурентоспроможним сільськогосподарським виробництвом характеризується значним розвитком системи господарського самоврядування, високим рівнем співпраці між державою та об'єднаннями сільськогосподарських виробників, а також активною позицією останніх у формуванні та реалізації аграрної політики. В переважній більшості таких країн на національному і наднаціональному рівні функціонують структури, створені за зонтичним принципом, що об'єднують більшість або всіх суб'єктів господарювання або їх об'єднань за різними організаційно-правовими формами, формами власності, розміром землекористування та капіталу, галузевою належністю та спеціалізацією. Крім того, до їх складу, як правило, входять представники пов'язаних із сільським господарством видів діяльності – промисловості, сільськогосподарського машинобудування, виробництва агрохімікатів, науки, освіти, дорадництва та ін. Загальна назва таких структур – вища сільськогосподарська рада (ВСР). Форма, в якій може бути представлена ВСР в тій чи іншій країні зумовлюється національними особливостями розвитку самоврядування та господарською структурою агропромислового виробництва. В різних країнах система самоврядування в агропродовольчій сфері відрізняється одна від одної превалюючою формою організації, розгалуженістю територіальної мережі, поставленими завданнями та виконуваними функціями, складом членів, характером відносин з державою та наддержавними інституціями, участю в господарській діяльності своїх членів, джерелами фінансування діяльності. Це визначає національні характерні риси ВСР.

Частіш за все ВСР створюються в формі аграрних (сільськогосподарських) палат (рад). В деяких країнах традиційно потужним є рух об'єднань фермерів або кооперативів. В такому випадку на них покладаються функції ВСР, при чому аграрні палати в таких країнах або не створюються, або можуть діяти паралельно з організаціями фермерів та/або кооперативів.

Систематизація практики функціонування ВСР в зарубіжних країнах дала змогу виділити основні визначальні риси їх діяльності: реалізація делегованих державою повноважень, підтримка з державного та/або місцевих бюджетів та вплив на формування і погодження національної аграрної політики на всіх рівнях.

Як вищий орган самоврядування в агропродовольчій сфері країни або регіону (наприклад, Європейського союзу) вони представляють, просувають та захищають інтереси своїх членів в уряді, у національних та міжнародних організаціях. Так, організації, що представляють національні аграрні сектори в Європі об'єднані в єдину структуру – СОРА-COGECA, яка позиціонується як “об'єднаний голос фермерів та їх кооперативів в Європейському Союзі” та яку інституціями Єдиної Європи визнано головним представником і спікером сільськогосподарського та рибальського сектору.

Повними членами СОРА-COGECA є як об'єднання фермерів (Бельгійський Союз фермерів, Фермерський Союз “PANAGROTIKOS” Кіпру, Естонська Федерація фермерів, Національна асоціація громад фермерів Венгрії, Союз фермерів Люксембурга), кооперативів (Федерація Датських кооперативів, Естонська Асоціація Кооперативів, Конфедерація фінських кооперативів PELLERVO, Федерація сільськогосподарських кооперативів Франції COOP de France, Грецька Конфедерація об'єднань сільськогосподарських кооперативів PASEGES, Національна рада кооперативів з сільського господарства та садівництва Нідерландів), аграрні палати (Чеська Аграрна палата, Сільськогосподарська та лісова рада Словенії, Аграрна палата Республіки Литва), так і інші структури (Австрійська Асоціація “Райффайзен”, Сільськогосподарська асоціація Чеської республіки, Литовська асоціація сільськогосподарських компаній, Асоціація агро-підприємців Словаччії). [2]

В Україні за пореформені роки склалась багатокладна система господарювання, що включає особисті селянські господарства, фермерські господарства, виробничі та обслуговуючі кооперативи, сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, корпоративні структури та їх об'єднання. Таким чином, повноваження ВСР не можуть виконуватись об'єднанням за ознакою належності до певної організаційно-правової форми – Всеукраїнським союзом сільськогосподарських підприємств, Асоціацією фермерів та приватних землевласників України тощо. Ці функції мають покладатись на структуру, що консолідує всі вищезгадані форми.

В Україні діє декілька альтернативних організацій, що таким чи іншим чином об'єднують різні організації суб'єктів господарювання в аграрній сфері: Аграрна палата України та Українська аграрна конфедерація.

Національна сільськогосподарська палата України, нині Аграрна палата України, була створена 2005 року. Слід зауважити, що аграрні палати в Україні мають свою історію. Аграрні палати є широко поширеною формою самоврядування в країнах з розвиненим сільським господарством, а в Україні сформувались під впливом Польщі, Німеччини та Австрії і діяли на території Західної України до 1939 року.

Аграрна палата України сьогодні – неприбуткова громадська організація із розвиненою територіальною структурою, що діє з метою підвищення рівня прибутковості сільськогосподарського виробництва і розвитку сільської місцевості. Аграрна палата України нараховує близько 22 тис. членів, з них індивідуальних членів (фізичних осіб) – близько 0,5 тис. До складу членів Аграрної палати входять виробники сільськогосподарської продукції, переробні та обслуговуючі галузь підприємства, та інші суб'єкти, які так чи інакше пов'язані із сільським господарством, в тому числі фінансові установи. Колективними членами Палати є наукові та навчальні установи, дорадчі служби, лізингові компанії, галузеві об'єднання аграріїв, господарські об'єднання. Аграрна палата має 23 місцеві осередки (обласні відділення) в двадцяти одній області України (крім Дніпропетровської, Миколаївської, Херсонської та Чернігівської), Автономній Республіці Крим, містах Київ та Севастополь, а також первинні відділення районного рівня. Первинні відділення та місцеві осередки створюються і діють відповідно до статуту Аграрної палати України та чинного законодавства України, не є відокремленими юридичними особами.

До статутних завдань Аграрної палати України включено [3]: участь у формуванні аграрної політики; представництво та захист законних прав та інтересів членів у центральних та місцевих органах державної влади; внесення у встановленому порядку пропозицій щодо розробки та вдосконалення нормативно-правових актів, які сприятимуть підвищенню ефективності функціонування аграрного сектору України; сприяння у створенні системи правового та професійного захисту членів Палати; створення умов для налагодження зовнішніх зв'язків членів Палати з міжнародними організаціями та партнерами у сфері аграрного сектору та розвитку сільської місцевості; сприяння популяризації та поширенню інформації про освітні програми та проекти; створення умов для доступу членів Палати до мережі інформаційного забезпечення та баз даних.

В складі Аграрної палати як структурний підрозділ діє Третейський суд. В Третейському суді розглядаються господарські спори, при чому не можуть розглядатися спори, в яких однією із сторін є

держава. Судді обираються сторонами, що спорять у відповідному регіональному представництві палати. Судьями є члени аграрної палати з юридичною освітою (працівники юридичних фірм, державних структур). Наявність третейського суду є необхідною умовою визначення вищої сільськогосподарської ради як такої.

Аграрна палата України є економічно незалежною недержавною організацією, її діяльність фінансується за рахунок членських внесків та виконання програм. Платні послуги Аграрною палатою не надаються, згідно статуту лише виконуються доручення членів палати.

Діяльність аграрних палат в розвинених країнах регулюється окремими законодавчими актами, які визначають її статус і повноваження. На сьогоднішній день в Україні відсутнє законодавче забезпечення діяльності вищої сільськогосподарської ради в будь-якій формі. Відповідно діяльність і роль Аграрної палати у формуванні аграрної політики суттєво відрізняється від таких у країнах Європи. Хоча позиція Аграрної палати враховується при формуванні аграрної політики, оскільки представник Аграрної палати є членом колегії Міністерства аграрної політики України, а Голови місцевих осередків входять до колегій облдержадміністрацій. Проте делегованих державою повноважень Аграрна палата не виконує, а це є однією з умов ідентифікації її як вищої сільськогосподарської ради.

Аграрний сектор України активно інтегрується у світовий економічний та політичний простір, що створює необхідність визначення (створення) єдиного “голосу” українського аграрного сектору у європейських та світових організаціях. Саме Аграрну палату України визнано постійним спостерігачем у Раді керівників сільськогосподарських палат Вишеградської Четвірки (Аграрна палата Чеської республіки, Національна Рада Сільськогосподарських Палат Польської Республіки, Палата сільського господарства і продовольства Словацької республіки і Аграрна палата Угорської республіки). У червні 2009 року сільськогосподарські палати Вишеградської четвірки та України підписали Меморандум, однією з основних позицій якого стала ідея використання європейського досвіду участі громадських організацій у розвитку аграрного сектору, тобто надання аграрним палатам спеціального статусу та права брати участь в розподілі аграрного бюджету, прийнятого парламентом і розробленого профільним міністерством. [3] Разом з тим, діяльність Аграрної палати України не в повній мірі відповідає вимогам до ВСП.

В Україні на національному та територіальному рівнях діє Українська аграрна конфедерація, яка позиціонується з місією об'єднання професійних організацій в галузі АПК, виробників, переробників та сервісних служб аграрного сектору заради створення умов ефективної діяльності на агропромисловому ринку країни. [4]

Українська аграрна конфедерація створена 2002 року, як і Аграрна палата України діє на засадах Закону України “Про об'єднання громадян”, є неприбутковою організацією, що об'єднує близько вісімдесяти колективних членів - професійні об'єднання, підприємницькі та консалтингові структури АПК, страхового, банківського сектору, а також сфери ресурсного забезпечення аграрного виробництва. Має місцеві осередки у більшості областей України [4].

До статутних завдань Української аграрної конфедерації віднесено: провадження освітньої діяльності у сфері вироблення та реалізації політики в агропромисловій сфері; провадження наукової діяльності у сфері вироблення та реалізації політики в агропромисловій сфері; сприяння у створенні і використанні друкованих та електронних засобів масової інформації у порядку, передбаченому чинним законодавством; сприяння вдосконаленню законодавчої і нормативної бази в агропромисловій сфері, вивченню та узагальненню міжнародного досвіду, адаптації міжнародних стандартів і норм відповідно до умов України; сприяння підвищенню ефективності державної політики в агропромисловій сфері; сприяння розробці та популяризації стандартів якості в агропромисловій сфері України, відповідно до визнаних міжнародних норм; сприяння розвитку взаємодовіри, порядності й ділового партнерства у відносинах між членами УАК, органами державної влади, громадськими організаціями, громадянами України, а також міжнародними організаціями, іноземними громадянами та особами без громадянства. [4]

Реалії такі, що в Україні відсутня єдина консолідуюча структура, тож для впорядкування впливу існуючих в аграрному секторі об'єднань, його посилення та цілеспрямованого необхідною є організація, що функціонує за принципами: представництво та захист інтересів аграрної спільноти в органах державної, регіональної влади, міжнародних організаціях; участь у формуванні та реалізації державної аграрної політики; участь у затвердженні порядку розподілу коштів, що виділяються з державного бюджету на розвиток аграрної сфери; охоплення суб'єктів господарювання по ланцюгу “від лану до столу” за принципом зонтику; членами мають бути не первинні виробники, а представники їх об'єднань в агропродовольчій сфері; колегіальність рішень та добровільність участі.

Формування структури, що в повній мірі відповідала б вимогам до Вищої сільськогосподарської ради можливо здійснити декількома способами – через зміни повноважень існуючих структур зонтичного типу з удосконаленням їх структури та розширенням складу членів, або шляхом формування принципово нової організації.

В Україні склалась достатньо широка, різноманітна за складом та сферами інтересів мережа організацій самоуправління в агропродовольчій сфері, сформованих за критерієм єдності за організаційно-правовою, продуктовою або функціональною ознакою. Вони створюються часто як громадські організації на основі Закону України “Про об'єднання громадян” або як господарські асоціації – відповідно до

Господарського Кодексу України. Проте чинне нормативно-правове поле не в повній мірі відображає потреби ринку та зростаючу роль об'єднань у формуванні і реалізації аграрної політики. Разом з тим, існуюча неузгодженість в діях щодо лобювання власних інтересів знижує ефективність прикладених зусиль і в результаті створює невизначеність позицій виробників аграрного сектору в формуванні аграрної політики. Таким чином, розвиток самоврядування в Україні сьогодні потребує систематизації та впорядкування, побудови чіткої логічної структури із визначенням повноважень всіх учасників цього процесу на основі застосування принципу державно-приватного партнерства, тобто необхідним є прийняття законодавчого акту з цих питань. На вирішення цієї проблеми в різний час були розроблені ряд проектів Законів України "Про галузеві формування (асоціації, союзи, спілки)", "Про аграрну палату України", "Про професійні і міжпрофесійні об'єднання в агропродовольчій сфері" і сьогодні в ННЦ "Інститут аграрної економіки" розробляється проект Закону України з робочою назвою "Про самоврядні господарські об'єднання в агропродовольчій сфері", спрямований на створення умов для формування і розвитку системи самоврядування в агропродовольчій сфері України.

Висновки. Вхідження України до Європейського економічного простору та встановлення принципів державно-приватного партнерства в Україні вимагають формування "єдиного голосу" суб'єктів аграрного сектору країни. На сьогоднішній день в Україні виникла потреба в організації, яка б консолідувала інтереси аграрної спільноти та представляла компромісну позицію в органах державної та регіональної влади, а також на наднаціональному рівні – вищій сільськогосподарській раді. Повноваження Вищої сільськогосподарської ради в Україні доцільно доручити структурі, що об'єднує переважну більшість об'єднань суб'єктів господарювання всіх організаційно-правових форм. Ефекти її функціонування криються в структуруванні діяльності організацій суб'єктів господарювання в аграрному секторі країни та надання їм єдиного узгодженого напрямку руху, з метою підвищення ефективності їх політичних зусиль та ефективності витратання бюджетних коштів.

Література

1. Розвиток самоврядування в агропродовольчій сфері: (проблемне питання). [2-е вид., доп.] – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 55 с.
2. Офіційний сайт СОРА-COGECA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cora-cogeca.be>.
3. Офіційний сайт Всеукраїнської громадської організації "Аграрна палата України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agrichamber.org.ua>.
4. Офіційний сайт Української аграрної конфедерації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agroconf.org>.

Надійшла 10.11.2009

УДК 338.439:637.12

В. І. РАДЬКО

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ МОЛОКА В США

Розкрито особливості формування пропозиції на ринку молока в США.

The features of forming of suggestion are exposed at the market of milk in the USA.

Ключові слова: пропозиція, ринок молока і молочних продуктів, ефективність, виробництво, собівартість.

Економічна ефективність функціонування молокопродуктового підкомплексу залежить від ринкової кон'юнктури, збалансованості між обсягами пропозиції та попиту, рівня закупівельних та реалізаційних цін на продукцію. На світовому ринку молока і молочних продуктів спостерігаються тенденції до укрупнення виробництва, підвищення рівнів концентрації та спеціалізації. Однією з основних причин цього є необхідність підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється, забезпечення контролю за її якістю.

В Україні останнім часом відзначається зменшення обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах, дестабілізується механізм формування пропозиції на ринку. Над вирішенням цих проблем працювало багато як вітчизняних науковців, зокрема П.С.Березівський, В.П.Галушко, М.М.Ільчук, С.Р.Камілова, С.М.Кваша, П.Т.Саблук, О.М.Шпичак так і зарубіжних – Дж.Кадлек, Д.Томпсон, Дж.Роєр та ін. Але проблема стабільного та ефективного формування пропозиції на ринку молока залишається актуальною. Важливим шляхом її вирішення є вивчення закордонного досвіду функціонування молочної галузі, його адаптація та застосування у вітчизняних умовах господарювання. Зважаючи на це, метою запропонованої статті стало вивчення досвіду формування пропозиції на ринку молока в США.